

הילדות

אמנם משפחתנו לא הייתה עשירה מאד, אך לא היו דאגות פרנסה מיוחדות והורי יכלו להרשות לעצמם לנסוע לחו"ל מדי שנה. אני נולדתי בינואר 1923, תשעה חודשים אחרי ביקורם הרומנטי של הורי בוונציה שבאיטליה. הדודים שלי טענו תמיד שאני מדבר פולנית עם מבטא איטלקי..

כל תקופת ילדותי ונעורי חיינו בווארשה - בירת פולין. גרנו במרכז העיר, ברחוב צדדי של אחד הרחובות הראשיים, בקומה רביעית. מאז ילדותי רגיל הייתי לנסוע במעלית ומאז הליכה לבית הספר היה לי גם מפתח של המעלית ונסעתי בה לבדי.

דירתנו הייתה בת חמישה חדרים - פרוזדור כניסה ארוך, חדר שינה של הורי, חדר של אחותי, סלון, חדר האוכל והחדר שלי - חדר גדול, בו נוסף להסקה מרכזית היה גם תנור גבוה, אשר הוסק בחורף, ושולחן לבן ארוך, עליו נהגתי לשכב ולקרוא ספר. בין חדר האוכל ומטבח היה פרוזדור צר ובו שירותים, חדר אמבטיה וחדרון של העוזרת-משרתת.

בתקופה הזו לא נהוג היה בפולין להתקלח מדי יום. פעם בחודש או אולי פעם בשבועיים נהגתי לעשות

אמבטיה. ביתר הימים רחצתי רק פנים, ידיים וצוואר. לשם כך היה בין חדרי לחדר האוכל פרוזדור קטן עם כיור, בו התרחצתי, ואפילו צחצחתי שיניים כשלא הייתה ברירה.

מאז היותי קטן מאד הייתה לי מטפלת - תחילה הייתה זאת אישה גרמניה - כך שמלהתחילה למדתי לדבר בשתי שפות - גרמנית עם המטפלת, פולנית עם הוריי ועם אחותי קלה. מאוחר יותר קיבלתי המטפלת פולניה, שישנה בחדרי עד גיל 4-5 או אולי יותר.

אינני יודע האם היה בפולין מוסד כמו פעוטון, גנון או גן ילדים. בכל אופן, עד תחילת הלימודים לא הייתי במסגרת כלשהי ולא היו לי גם חברים בגילי. לפני הצהרים הלכתי עם המטפלת לגן ציבורי, מרוחק למדי מהבית. זכור לי שגערו בי תמיד בדרך, כי נהגתי להתלות על יד המלווה שלי וזה הכביד מאד על ההליכה. לעתים חזרנו מהגן בכרכרת סוסים (כעין מונית) ומאוחר יותר אף במונית - אוטו של ממש. בפולין, בשנות העשרים של המאה הייתה זאת עדיין חוויה מיוחדת.

ברחוב מול ביתנו הייתה תחנה של כרכרות, שעמדו שם בשורה ארוכה והמתינו לנוסעים. היו אלה כרכרות עם גג עשוי בד עבה. כילד נהגתי לזרוק חתיכות עץ קטנות או חצץ דרך חלון חדרי ולקלוע בגגות הכרכרות, דבר שהכעיס מאוד את הנהגים. רק היום אני מבין איזה נזק יכלו לגרום חפצים אלה, אף קטנים ביותר, הנופלים מהקומה הרביעית.

מבני משפחתי ראיתי הכי הרבה את אמי. אבא עבד במשרד שעות רבות וראיתי אותו רק הצהרים, כשבא לארוחה הביתה ובימי ראשון, כשלא עבד. אחותי הייתה גדולה ממני בשבע שנים, ולא היו לנו הרבה עניינים משותפים בתקופת ילדות הראשונה שלי. היא למדה

בבי"ס ואחר הצהריים עשתה את שעורי הבית בחדרה, והיו לה חברות משלה. למעשה בגיל צעיר מאד המטפלת הייתה במרכז החיים שלי.

בערך בגיל 4-5 הופסק סדר המטפלות, והתחלתי בלימודים. לא הלכתי עוד לבית הספר או לגן - כאמור מוסד כזה כמו גן ילדים לא היה מוכר בפולין. למדנו בקבוצה של 6-7 ילדים בני אותו הגיל - שהתכנסה בדירה של אחד מאתנו. החלפנו את מקום הלימוד בערך כל חודש.

הנה סיפור הזכור לי מתקופה זו. הדירה בו התנהלו הלימודים באותו החודש הייתה מרוחקת מביתנו הליכה של כ-20 דקות. אהבתי מאד את פגישות הלימוד האלה, ותמיד פחדתי לאחר. יום אחד אמי השתהה זמן מה ואני ירדתי בינתיים מן הקומה הרביעית לרחוב. כאשר ראיתי שאמי עדיין לא יורדת התחלתי לקרוא לה בקול רם. היא שמעה אותי, יצאה לגזזטרה וקראה "אם כל כך דחוף לך, לך לבד". מובן שלא התכוונה לכך, אך אני לקחתי זאת ברצינות והתחלתי ללכת. מיהרתי מאד שאמא לא תשיג אותי בדרך, כי הייתה בי אמביציה להגיע לבד. אמור הייתי לחצות כמה רחובות ראשיים עם תנועת רכב (כרכרות סוסים ומכוניות), אבל במעברים נצמדתי תמיד להולכי הרגל אחרים וכך הרגשתי בטוח. כשהגעתי לבדי - ילד בן 5 - לדירת לימודים, קמה מהומה גדולה ובעלי הבית ניסו מיד להשיג את אמי בטלפון, אך היא הייתה כבר בדרך, ואמנם הגיעה לשם מעוצבנת וחסרת נשימה. היא הייתה במבוכה די גדולה. מצד אחד עשיתי דבר מסוכן בעיני מבוגרים. מצד שני לא יכלה לגעור בי יותר מדי. "הרי בעצמך אמרת לי ללכת לבד" טענתי.

ועוד סיפור - בתקופת לימוד זו אמורים היינו לכתוב עבודה בשם: "אמא שלי". כתבתי מה שכתבתי ובין היתר גם משפט: "אמא שלי לא כל-כך יפה". זה כמובן הפתיע את המורה שמיהרה לספר את הדבר להוריי. לא זכור לי מי הסביר לי אז את רוע המעשה שלי, זכור לי רק שנאמר לי כי אמא צריכה להיות תמיד הטובה והיפה ביותר בעיני הילד!

בילדותי הייתי כנראה ילד חולני. מדי חודש דצמבר קיבלתי אנגינה, שהיא דלקת גרון מוגלתית. הייתי נשאר בבית ושוכב יום שלם במיטה. להורדת חום שמו לי כוסות רוח.

אלה היו כוסות קטנות מזכוכית עבה. שם אותם חובש (פֶּלְטֶשֶׁר) אשר התמחה לכך במיוחד. שכבתי על הבטן והוא לקח כל כוס ליד, עם לפיד בוער חימם את האוויר בה ושם אותה על הגב שלי. האוויר המדולל מחום הצמיד את הכוס לעור ומשך מאד. כך שמו לי כעשר או יותר כוסות למשך כחצי שעה, ואחר-כך היו לי עיגולים אדומים על הגב במשך כמה ימים.

כאשר הייתי חולה, הזיזו בשעות היום את המיטה שלי לאמצע החדר, קרוב יותר לחלון בכדי שאוכל לקרוא ספרים ועיתונים. באו דודים ודודות לבקר אותי; כשהייתי בן 14-15 הדוד לוֹטְקָה, האח הבוגר של אבא, הביא לי פעם חבילת כתבי-עת וביניהם צהובון - עיתון פורנוגרפי למחצה. לא ברור לי האם עשה זאת בכוונה או בטעות, אני בכל אופן נהניתי מאד.

רופא ילדים שטיפל בי במשך שנות ילדותי ונעורי היה ד"ר יאן פֶּשְׁדוֹרסקי, ידיד משפחה ואבא של חבר טוב שלי, הַנְרִיק. יום אחד קיבלתי חום גבוה, בלי מוגלה

ותקעתי אותה תחת האף, נשענתי עם הגב על דופן הקרון, אמרנו "הופ" - והתחלנו לדחוף. כאשר הקרון זז כבר הורדתי את הממחטה ספוגת הדם, אבל האף היה כבר יבש. מאז אני מתעטש כאוות נפשי.

בגרון. היו לי מחושים שונים והרופא לא בדיוק מצא את הסיבה. אני שאלתי אותו אז האם יש דבר כזה כמו דלקת אוזן. אחרי שאישר זאת הודעתי לו שזו המחלה שלי. מבט לאוזני הימנית שכנע אותו שאני צודק. מאז, כל פעם שחליתי שאל אותי מאיזה מחלה אני סובל - לפני שהתחיל בבדיקות.

בתקופת בית הספר הייתי צריך להביא, אחרי שובי ממחלה, אישור של הורים, שאמנם הייתי חולה. בשנים האחרונות של בית הספר נמאס לאמא לכתוב את המכתב והיא הטילה זאת עלי. מאז כתבתי בעצמי וחתמתי בשמה (בידיעה, כמובן) את כל המכתבים לבית הספר ואף חתמתי על דוחות הציונים שהבאנו מבית הספר מדי שליש.

בתור ילד היה לי גם אף רגיש. מספיק היה עיטוש חזק, שלא לדבר על קינוח אף, וכלי הדם באף שלי התפוצצו והדם התחיל להישפך בזרם. במקרים כאלה יכולתי לשכב שעות עם גושים גדולים של צמר-גפן בשני הנחירים. לא עזרו טיפולים, תרופות ומי חמצן, התופעה נמשכה שנים רבות, וסבלתי ממנה מאוד.

את זוב הדם מהאף קיבלתי בפעם האחרונה בשנת 1943 בגרמניה. עבדתי אז כסבל ברכבת. יום אחד הייתי צריך, עם עוד שני חברים, להזיז קרון משא כבד ממקומו. זה נעשה בדרך כלל כך שנעמדנו עם הגב לדופן הקרון, תקענו רגליים חזק בקרקע ודחפנו את הקרון בגבנו. היה זה מאמץ ניכר, אבל שלושה או ארבעה בחורים בריאים יכלו לעשות זאת. בדיוק כשהלכתי עם החברה לעבודה זו - התעטשתי והרגשתי דם באף. אבל לא הייתה ברירה, הייתי צריך להמשיך, הוצאתי ממחטה מהכיס